

A szelídgesztenye őshonossága...

Dr. Csapody István emlékének

Néhány fafajunk (pl. lucfenyő, jegenyefenyő, vörösfenyő, királydió) őshonossága hosszú idő óta vita tárgya, s ebbe a csoportba tartozik a szelídgesztenye is. A sokszor érzelmeket is fölkaraváló őshonosság kérdését szubjektív alapon eldönteni nem lehet, rendszerint sok szempontú és kizáróan objektív elemzések nyomán lehet a választ megadni. A szelídgesztenye hazai őshonosságának kérdésköre esetében az öt évvel ezelőtt elhunyt kiváló erdészbotanikus, dr. Csapody István folytatott alapos és szerteágazó kutatást. Vonatkozó tanulmánya [Őshonos-e a szelídgesztenye (*Castanea sativa* Mill.) hazánkban és Közép-, ill. Dél-Európában?] egy alig ismert és kis példányszámban megjelent periodikában (Erdészeti és Faipari Tájékoztató, 1972, 1-2 sz., 49-61. o.) látott napvilágot, amelyet a szakközönség köréből csak nagyon kevesen ismerhetnek. Az év fája sorozatban, a szerző előtt tisztelgve, e tanulmány rövidített és szerkesztett változatát adjuk közre.

Dr. Csapody István a szelídgesztenye őshonosságával kapcsolatos, szövevényes ismeretanyag korszerű összefoglalását adja a pro és kontra érvek felsorakoztatása mellett. A szelídgesztenye elterjedésének (előfordulásának) felvázolása után joggal teszi fel a kérdést: természet fa-e nálunk a *Castanea sativa*, vagy a természetes vegetáció ősi tagjának tekintendő-e? A kérdésre másfél évszázada kutatók hosszú sora keresi a választ, de a magyarázatok és vélekedések még ma sem kielégítőek. Inkább következtetésekre, semmint bizonyosságokra támaszkodhatunk, s ez szerinte az erdészeti közvéleményünkben is tükröződik. Az érveket és ellenérveket négy fontos kérdéskomplexum, ill. szempont köré csoportosította, melyek:

- kultúrtörténeti szempontok (nyelvészeti-levéltári adatok),
- összehasonlító növényföldrajzi szempontok,
- pollenanalitikai vizsgálatok és
- prehisztórikus makrofossziliák letanyaga.

1. Kultúrtörténeti szempontok

a.) *Contra spontaneitatem*

Kultúrtörténeti oldalról a kérdést először Hebn (1883) közelítette meg kitűnő és érdekes könyvében. Legfőbb érve, hogy a gesztenye szó óórmény eredetű, és a *Castanea* megjelölésére sem a görög, sem a latin nyelvnek nem volt még külön fogalma. *Xenophon* (Kr.e. 444-356) a gesztenye szót még nem ismerte (bár hírt ad egy olyan széles dióról, amely feltehetőleg a gesztenye volt) és *Cato* (Kr.e. 234-149) „De re rustica” c. munkájában, továbbá *Varro* (Kr.e. 116-27) a mezőgazdaságról írt 3 könyvében ugyancsak nem említi. A gesztenye először *Vergiliusnál* tűnik fel, mint gyümölcsfa, s ebből Hebn, valamint követői, különösen *Zoller* (1969) arra a feltevésre jutottak, hogy a *Castanea*-t Kis-Ázsiából hozták a Földközi-tenger vidékére és a Balkán-félszigetre, s így Olaszországban az antik kultúra maradványának kell tekinteni.

b.) *Pro spontaneitatem*

Fenti filológiai okoskodással szemben rá kell mutatnunk arra, hogy ha a görögöknek és kezdetben a rómaiaknak nem is volt külön szavuk a gesztenye megjelölésére, ez egyáltalában nem jelenti azt, hogy a gesztenyét nem ismerték. Az okfejtés emlékeztet arra az érvelésre (Szemészeti Közlemények), mely szerint a görögök nem ismerhették a kék színt, mivel *Homeros* enciklopedikus jellegű eposzaiban a kék szín

megjelölésére szolgáló szó nem kapott helyett. Az ilyen eszme-futtatás semmit sem ér, mert – a gesztenye esetében – hasonló okfejtéssel visszautasítható: az eredetileg kis termésű, vadon termő gesztenyét a tölgyekkel foglalták össze, s külön névvel csak akkor kezdték jelölni, amikor az már a természetbe is bevonult. [Sikerült egyébként kideríteni, hogy „kastanai” alakban *Hérodotosznál* (Kr.e. 484-424) már szerepel!] A szelídgesztenye római telepítésének gondolata Közép-Európában, a Rajnamenti gesztenye-előfordulásokkal kapcsolatosan *Willkommtól* származik, és a kor klasszicizáló, minden antikért lelkesedő ízlése terjesztette el ezt a – rajnaiakra nézve egyébként igaz – felfogást az európai szakirodalomban más előfordulásokra vonatkozóan is. A vélekedést látszólag alátámasztja az, hogy legtöbb helyen a szelídgesztenye valóban egykori római településekkel együtt tűnik fel (pl. Sarmizegetuza), de már *Rapaics Raymund* (1935, 1940) rámutatott arra, hogy a „római ültetést teljesen megdönti, hogy Közép-Európában legészakibb genytenyéseink olyan helyeken vannak, ahol római sohasem járt.” Ezt erősítik meg *Boros Ádámnak* (1954) a szinpetri gesztenye előfordulásokra vonatkozó adatai is.

Az a valószínű körülmény tehát, hogy a szelídgesztenye kerti kultúráját az antik népek honosították meg, nem mond ellene annak, hogy a Mediterráneumban és Pannóniában a gesztenye vadon is mindenütt előfordult.

2. Növényföldrajzi szempontok

a.) *Contra spontaneitatem*

A növényföldrajz kutatói közül *Christ* 1895-ben a szelídgesztenye dél- és észak-alpesi, továbbá jura-beli előfordulásait még eredetieknek tartotta, *Engler* (1901) azonban már *Hebn*-hez csatlakozva az emberi behurcolás mellett tört pácát. *Zoller* (1969) a kérdés állásáról adott kitűnő összefoglalásában maga is ezt a nézetet teszi magáévá, és *Rosenkrantz* (1923) flóratörténeti-florisztikai bizonyítékait az alsó-ausztriai szelídgesztenye-reliktum viszonyaira nézve nem tartja meggyőzőnek. *Rosenkrantz* ugyanis az ottani gesztenyésekből több olyan maradvány-növényfajt sorol fel (pl.

Fotó: Pápai G.

fogtekeres, délvidéki perjeszittyó, lónyelvű csodabogyó, gérbics, zöld hunyor, gumós kötörőfű, tarka lednek, köménylevelű kocsord, jerikói lonc), amelyek paleoklimatológiailag igazolnák a *Castanea sativa* spontaneitását. Zoller e fajok csoportját erősen heterogénnek tartja: „minthogy az egyes fajok areái lényegesen eltérnek egymástól és termőhelyigényeik sincsenek a szelídgesztenyével közelebbi kapcsolatban. Ezek a szelídgesztenye őshonosságát tekintve Alsó-Ausztriában sokkal kevésbé meggyőzők, mint Kolchiszban, ahol a szelídgesztenyének apró termésű, vadon termő változatai fordulnak elő az elegyes lombdők sarjállományaiiban, amelyekben szakállas éger, közönséges gyertyán, közönséges mogyoró és keleti bükk fajokkal együtt tenyészik. Ezeknek az erdőknek különösen cserje- és gypszintjében a harmadkori babérmeggy-vegetáció tipikus maradványjellege tűnik fel: szárcsafű, apróvirágú tündérvirág, babérmeggy, bogyós orbáncfű, kaukázusi borostyán, kaukázusi áfonya, sárga havasszépe és pontusi havasszépe.” Zoller még nagyobb jelentőségűnek tartja, hogy ezek a vadon termő formák és tipikus harmadkori maradványelemek a Balkán északi részén, az Appennineken és Dél-Franciaországban sem jelentkeznek, ahol viszont a szelídgesztenye elegetlen állományokat alkot, ott nagyon közönséges és eredetére nézve nagyon vegyes kísérőnövényzet jellemzi (pl. Riviera, Dél-Svájc). Végső konklúzióként ez a fejtegetés abban csúcsosodik ki, hogy a szelídgesztenye kolchiszi, ill. kolchisz-mauritániai maradványelem, amelynek mai általános elterjedése Dél-Európában nagyobbrészt a kultúra következménye.

b.) *Pro spontaneitatem*

Zoller areálgeográfiai kifogásai Rosenkrantz felsorolt reliktumfajaival szemben nem meggyőzők, mert azok nem areájuk, hanem éghajlati igényeik azonossága révén természetes kísérői a szelídgesztenyének. Rosenkrantz paleoklimatológiai megfontolások alapján tekinti a Hayek (1906) által megállapított Melk – Obergrafendorf – Rothanau – Böheimkirchen – Neulenbach – Wienertal – Gloggnitz határ által jelölt területen a gesztenyét harmadkori reliktumnak. Lehetséges, hogy az Alsó-Ausztriából közölt kísérőfajok nem mindegyikének termőhelyigénye áll a szelídgesztenye ökológiájával közelebbi kapcsolatban, azok a fajok azonban, amelyeket ugyaninnen *Gáyer Gyula*

(1925) felsorol – sziklai üröm, borzas szulák, cserszömörce, fehér sáfrány, tarka lednek, piros bazsarózsa, fekete-fenyő – már igen. Ugyanígy lehetetlen észre nem venni, hogy Alsó-Ausztria (*Bobmerle*, 1906; *Du Rietz*, 1923; *Werneck*, 1956) és Stájerország (*Eggler*, 1933, 1941) minden olyan pontjáról, ahonnan *Castanea* ismert, xeroterm és délkelet-mediterrán lágy szárú kísérőfajok egész sora mutatható ki. Így Hartbergnél ebfojtó müge, Weizklamnnál széleslevelű kecskerágó, komlógyertyán, pajzstok, jezsámen, pannon borkóró, Peggaunál naprózsa, Gösting mellett és a Plabutschon molyhos tölgy, kakasmandikó, kisvirágú pimpó, pusztai szélfű, borzas len, Fürstenfeld-nél szakállas szegfű, bozontos kutyatej, zalai bükköny ilyenek. Graz és környéke jól ismert xeroterm flórasziget (*Eggler*, 1941, 1943), Dél-Stájerországban Windisch, Bühlen és Possruck közeli híd Horvátország gesztenyései felé (*Gáyer*, 1925), Burgenland területén a tömegeesen fellépő *Castanea*-t ugyancsak délkeleti elemek serege kíséri, így Újhodosnál, Rohoncnál, Szalónaknál (*Csapody*, 1959). Ezek együttes fellépése tovább folytatódik magyar területen Kőszegnél (magyar aszat, borzas peremizs, széleslevelű bordamag, leánykőkörcsin, cser, molyhos tölgy), Velemnél (tükörvirág, bugás macskamenta, mogyorós hólyagfa, jajrózsa), Sopronnál (pókhálós imola, szögletes kutyatej, szürke galaj, gumós kötörőfű, sarlós gamandor) (*Csapody*, 1959), a magyar Praenoricum más helyein (szárnyas rekettye, szőrös rekettye, illatos hunyor, tarka lednek, délvidéki perjeszittyó, tavaszi kankalin, pírítógyökér), sőt kelet felé *Gáyer* szerint még a Somlón is (sajmeggy, csíkos és bibircses kecskerágó, nagyzezerjőfű, színeváltó kutyatej, erdei gyöngyköles, karcú gyöngyike, molyhos tölgy, mogyorós hólyagfa). A pozsonyi gesztenyések ősiségét sallangvirág, borzas pimpó, lónyelvű csodabogyó, őzsaláta, francia lepkeszeg támasztják alá *Benčattal* (1960) szemben. Az alsóbbrendű növények tekintetében *Zabllbruckner* (1904) ugyanerre a megállapításra jut.

A felsorolt növényfajok „a Graz felett kezdődő, az Alpok keleti lejtőin át Ausztriába hajló, majd a Kárpátok déli lejtőin tovább haladó, kelet felé természetesen jobban elmosódó, de például a nyitrai Zobor-hegyen ismét nagyon szembevető xeroterm flóraszigetek láncolatával hozhatók kapcsolatba” (*Gáyer*, 1925), és semmi okunk sincs

éppen a *Castanea* természetes előfordulását e helyen kétségbe vonni.

Nyilvánvaló számunkra, hogy a szelídgesztenye délről, a Dráva jobb partján felhúzódva, összefüggő előfordulások egymásutánjával hatol a Kis-Kárpátokig (*Csapody*, 1959). Összefüggő elterjedésének nyugat-dunántúli szakasza az Alpok keleti lejtőin tehát nem izolált, erre egyébként *Sučič* (1953) is rámutatott. Ez pedig megdönti *Fekete-Blattny* (1913-14), ill. *Blattny – Staštný* (1965) őshonosság elleni érveit, vagyis azt, hogy a gesztenye a Dráva jobbparti kompakt elterjedési vonalával szemben a Lajta- és Rozália-hegységben izolált.

További növényföldrajzi bizonyítékkal szolgál az a körülmény, hogy elterjedésének északi határvonala Közép-Európában a csertölgy elterjedésvonalával egyezik vagy azzal párhuzamos (Rapaics, 1940). A Kis-Kárpátok előhegyein a szelídgesztenye őshonosságára nézve a növénytársulások regionális elhelyezkedése révén *Du Rietz* (1923) szolgáltatott adatokat.

A florisztikai növényföldrajz mellett a cönológiai szintézis-analízis is az őshonosság bizonyítékát szolgáltatja. Magyarország Castanetumainak részletes flóraelem-spektrumából ugyanis kiderült (*Csapody*, 1969), hogy a mediterrán jellegű flóraelemek aránya csoportrészesedés alapján számítva a fajoknak több mint 50%-át, csoporttömeg alapján 75%-át teszik ki, s ez a szám a Balkán felé sem változik. A *Zoller*, ill. *Markgraf* által felsorolt babérmeggy-vegetáció maradványfajait itt a gesztenyével együtt már azért nem leljük, mert areájuk – éppen azok relikum helyzeténél fogva – sokkal szűkebb.

3. Pollenanalitikai vizsgálatok

a.) *Contra spontaneitatem*

A pollenanalitikai tanúságtétel lényege az, hogy rég letűnt korok vegetációs viszonyait a különböző geológiai rétegekben megőrzött virágpollenek mennyiségi és minőségi előfordulásából rekonstruálja. Különösen alkalmasak erre a széllel porzódo, pollent nagy tömegben termelő fajok virágporszemei, amelyeket tőzeglápok légmentesen zárnak magukba. Ezért a legfontosabb pollenanalitikai feltárások tavak, ill. tőzegmohalápok környékére korlátozódtak.

Azok az alapos és megbízható pollenanalitikai vizsgálatok, amelyeket *Lüdi* (1944), majd ehhez kapcsolódva *Zoller* (1958, 1960, 1961), ill. *Zoller – Kleiber* (1970-71) az inszubriai Dél-Svájban, közelebből a Luganotól

északra fekvő Lago di Lugano, Lago di Maggiore, Lago d'Origlio, Gola di Lago, Lago Cadagno, Bedrina, Suossa San Bernardino és Val di Isonne környékén végeztek, arra az eredményre vezettek, hogy a *Castanea sativa* és a vele mindig együtt jelentkező *Juglans regia* pollengörbéi csak egy nagyobb leromlási kultúrperiódus után, a kelta-római időben jelentek meg. A C14 kormeghatározással többszörösen ellenőrzött maximum is a késő római korra (nagyjából Augustus császárságának idejére) esik. *Beug* (1967) dél-dalmáciai analízisei Mijet „Malo Jezero” mellett, újabban pedig Törökországban (Anatólia, 1970) a *Castanea* és *Juglans* megjelenését valamivel később, mint Kr.e. 2000-re, az *Abies* és *Fagus* visszaszorulásának idejére teszi. *Vinken* (1968) Umbriában Kr.e. 1770-ből sem talált *Castanea*-pollent, csak *Fagus*, *Carpinus*, *Acer*, *Ostrya* és *Corylus* került elő.

Részletek elkerülése céljából *Zollemek* adjuk át a szót, hogy a fentieket összefoglalja (1968, hozzám intézett levelének fordítása): „A *Castanea* az Alpok déli peremén, Piemont-tól Illyria-ig, de Észak-Jugoszláviában és Magyarországon is emberi eredetű. *Rubner* már 1960-ban a *Castanea* elterjedésének északi határát kelet felé közvetlenül az Alpok déli peremén húzta meg. Ezt a határt kétségtelen még messzebb kell dél és kelet felé helyezni, mivel *Firbas* (1931) kétségtelenné tette, hogy a

szelídgesztenye Dél-Franciaországban nem őshonos, hiszen a Cevenne-i pollendiagramokban ugyancsak egy későbbi és kizárólag lepusztulási (fenyér-) fázisban lép fel.”

b.) *Pro spontaneitatem*

Zoller kizárólag tárgyi, de egyoldalúan pollenanalitikai bizonyítékai, mint azt maga is hangsúlyozza – az inszubriai (dél-svájci) területre nézve – meggyőzők. Ugyanígy nincs okunk *Beug* eredményeiben sem kételkedni. Az eredményeikből levont általánosító következtetések azonban már vitathatók, mert egyrészt ugyanazon terület más feltárásaiban mások (*Bertoldi*, *Antonietti*) *Castanea* pollent mutattak ki, másrészt az a körülmény, hogy az inszubriai területen a szelídgesztenye nem őshonos, a feltételezett kolchiszi őshazához térben közelebb fekvő és azzal összefüggő balkáni, ill. pannóniai és stájer – alsó-ausztriai előfordulások spontaneitását még nem dönti meg. A külföldi vizsgálatok tekintetében *Bertoldi* (1966, 1968) látszik igazolni korábbi rétegekből a *Castanea* jelenlétét, a Garda-tó melletti Castellaroból. Leletanyaga alapján ő és *Fenaroli* a gesztenyét Észak-Olaszországban őshosonnak tekinti. Vizsgálatait *Antonietti* (1968) ökológiailag támasztja alá.

A hazai palinológiai kutatás mind ez ideig adós maradt a gesztenye pollenjének kimutatásával, egyedül *Kiss Sza-*

bolcs (1968) erdőmérnöknek az Erdészeti és Faipari Egyetem Erdőműveléstan Tanszékén készült és Sopron környékén végzett palinológiai diplomamunkája hozott pozitív eredményt. Adatai további megerősítésre szorulnak.

Összefoglalva az eddig elmondottakat: *Zoller* és *Beug* kutatásaiból merészen Magyarországra is általánosított pollenanalitikai érveket sem megerősíteni, sem cáfolni nem tudjuk. Ezek az adatok is éppoly ellentmondásosak, mint az eddigi okfejtések, teljesen megnyugtató választ, megdönthetetlen bizonyítékot kizárólag csak a faszénmaradványok, ill. makrofossziliák nyújthatnak.

4. Faszénmaradványok és makrofossziliák

a.) *Contra spontaneitatem*

Neuwallner (1905) a felső-olaszországi cölöpépítmények között *Castanea*-maradványokat is talált, melyeket azonban *Engler* (1910) rétegtani helyzetük és a tölgyek fájával való könnyű összetéveszthetőségük miatt éppúgy nem tartott elfogadhatónak, mint ahogyan *Furrer* (1959) is kételkedik a Nyugat-Svájcból (Vinélz am Bielersee) előkerült és *Neuwallner* (1910) által meghatározott kora bronzkori gesztenye-cölöpépítmények hitelében. (A maradványokat a Berni Történeti Múzeum őrzi.) *Firbas* (1949) szerint a hallstadt-kori Kaiserstuhl gesztenye faszénmaradványai sem teljes értékűek. *Andersson* (1910) Polada melletti bronzkori cölöpépítmények között hiába keresett *Castanea*- és *Juglans*-maradványokat, a Lago di Ledro cölöpépítményeiből *Batagglia* (1943) által kimutatott számos gesztenyemaradványt pedig a természet hiánya miatt *Zoller* vonja kétségbe. Utóbbi szerint nehezen érthető, hogy az akkori telepések a gesztenye fáját használták, termésének, mint értékes tápláléknak és zsákmánynak használata pedig ugyanakkor ismeretlen lett volna. Alátámasztani látszik megállapítását *Villaret* és *Rochow* (1958) Vedeggio (Mincio) közelében feltárt leletanyaga. A termés- és maglelet számos érdekes kultúrfajt, így pl. fűgét tartalmaz, de egyetlen szelídgesztenye-burkot sem.

b.) *Pro spontaneitatem*

Fenti leletanyaggal szemben a magyarországi fitopaleontológiai kutatás (*Andreámszky Gábor*) a szarmata-időszakból, a Balaton mellől *Castanea*

Sasvédelemben jók vagyunk

A Magyar Madártani Egyesület szakemberei 6000 kilométert tettek meg terepi viszonyok között Ukrajna négy mintaterületén, hogy a parlagi sas ottani állományainak védelmét tapasztalataikkal segítsék. Az egyik területen nem akadtak a védett madár nyomára, a másik három területen összesen hat pár költését jegyezték föl, fészkeiket térinformatikai rendszerrel térképen rögzítették, táplálkozási szokásaikat lejegyezték. Szakembereink Grúziában, a kaukázusi populáció védelmi tervének kidolgozásában is részt vettek. A parlagi sassal kapcsolatos program földrészünk legnagyobb ragadozómadár-védelmi programja, amelyet az EU is támogat a LIFE Nature elnevezésű természetvédelmi forrásából. Az unió területén élő parlagi sasok kétharmada, 81 pár hazánkban fészkel, ennél csak az oroszországi állomány nagyobb. Az Ukrajnában gyűjtött sastollak DNS-mintáit összevetve az itthoni egyedek örökítőanyagával azt is tudni fogjuk rövidebben, van-e populációgenetikai kapcsolat az állományok között.

* * *

Az ibériai hiúz és az autók

Végleg kipusztulhat az Ibériai-félsziget nagyragadozófaja, tudományos nevén a *Lynx pardinus*. A Spanyolországban élő mindössze 100 egyedből 38 a szaporodóképes nőstény, ám így is kérdéses a faj túlélése, a 10 ezer évvel ezelőtt kihalt kardfogú tigris után a hiúz lehet a következő macskaféle, amely végleg eltűnhet Földünkről. Helyzetükön mit sem segít, hogy Dél-Spanyolországban védett területen, a Donana Nemzeti Parkban élnek, mivel a nagy turistaforgalom miatt gyakran végzik járművek kerekei alatt.

(Élet és Tudomány)

latissima néven jó megtartású levélnyomatot tárt fel. A fiatalabb harmadkorból Miskolc mellől (Csosznya) és a hegyaljai Mádról közöltek a mai *Castanea pumilához* hasonló leveleket. *Castanea*-szerű leletünk van ezen kívül még az Eger melletti Kiseged alsó-oligocén palájából, továbbá egy kovásodott fatörzs Bántapolcsányból (*Jávorka Sándor*). A *Castaneat* tehát a hűvösebb-nedvesebb I. Bükk-korban (vagyis a csiszolt kőkor végén, ill. a bronzkor elején), az utolsó jégkorszak után a középhegységbe visszatért fajok közé számítják (*Kárpáti – Terpó*, 1971).

Fosszilis famaradványokat Magyarországon először *Hollendonner Ferenc* (1931) mutatott ki a miskolci Avas mezolitikumból. Ezeket *Greguss Pál* (1940) nagyrészt *Quercus*-fajhoz tartozóknak találta, minthogy a faszemek xilotómiai meghatározása nem volt megnyugtató. A Budapest környéki Remete-

barlang bronzkori faszenei között azonban *Stieber József* és *Sárkány Sándor* (1952) már *Quercus*, *Acer*, *Fraxinus*, *Carpinus* és *Betula* mellett *Castanea* maradványt is talált. Szerzők a kísérő fafajokból arra következtettek, hogy a remeteszurdoki alsó barlang faszenes rétege a bükk-korszak első részéből, azaz a kultúrtörténeti bronzkorból (Kr.e. 2000) származik. Még nagyobb bizonyító erejű ennél a Sümeg melletti Mogyorós-domb prehistorikus csonttemetőjének feltárása során előkerült faszénmaradványok meghatározása. A megvizsgált 300 db minta közül 4 db 8-10 mm x 10-15 mm nagyságú, tangenciális metszetben széles bélsugarakat nem tartalmazó maradvány kétséget kizáróan *Castanea sativának* bizonyult. A fajmeghatározást *Stieber József* (1960) végezte, a maradványok korát C14-es eljárással *Damon* (1964), az Arizonai Egyetem Geokronológiai Intézetének vezetője állapította

meg. A maradványok kora szerintük Kr.e. 2720 ± 160 év.

A szelídgesztenye hazai őshonoságára vonatkozó végső álláspontunk a következőkben foglalható össze: számos külföldi (*Du Rietz*, *Rosenkrantz*, *Eggler*, *I. Horvat*, *Wraber*, *Werneck* stb.) és csaknem valamennyi hazai szerző (*Gáyer*, *Rapaics*, *Jávorka*, *Boros*, *Soó*, *Csapody*, *Kárpáti* stb.) véleménye szerint a szelídgesztenye Magyarország nyugat- és dél-dunántúli (sőt részben középhegységi) előfordulásain őshonos, még akkor is, ha állományainak jó része ma már az ember alakító tevékenységének keze nyomát is viseli. Jó volna, ha ez a korszerű felismerés erdészeti oktatásunkban is helyet kapva, a római ültetés és más téves feltevések spekulatív érveit végleg kiszorítaná.

Dr. Csapody István tanulmánya alapján összeállította

dr. Bartha Dénes

Felhívás

Energetikai célú faültetvények felmérésére

Az Erdészeti Tudományos Intézet, valamint a Nyugat-Magyarországi Egyetem Környezeti Erőforrás-gazdálkodási és -védelmi Kooperációs Kutatási Központ ezúton szeretné felhívni az energetikai célú faültetvények létesítésével, rendszeres állapotfelmérésével foglalkozó állami, közösségi és egyéni gazdálkodók figyelmét arra a lehetőségre, mely szerint a nevezett intézmények bizonyos keretek között térítésmentesen elvégzik a meglévő faültetvények faterméstani állapotfelmérését (hozamvizsgálatokat), illetve a felvett adatok kiértékelését és összeállítását, továbbá a felvett, feldolgozott és kiértékelt adatokat a gazdálkodó rendelkezésére bocsátják.

A felvételek célja: egy, az energetikai faültetvényekre vonatkozó országos adatbank létesítése, miáltal lehetőség nyílik összegezni az energetikai célú faültetvények létesítésével, illetve produktivitásával kapcsolatosan eddig felgyülemlett ismereteket.

Kapcsolatfelvétel:

Erdészeti Tudományos Intézet
Ültetvényszerű Fatermesztési Osztály
1023 Budapest, Frankel Leó u. 42–44.
Kontaktuszemély: dr. Veperdi Irina
tel.: (1) 438-5859, (30) 360-6628
e-mail: veperdii@erti.hu

NYME – Környezeti Erőforrás-gazdálkodási és -védelmi Kooperációs Kutatási Központ
9400 Sopron, Verő J. u. 1.
Kontaktuszemély: dr. Veperdi Gábor
tel.: (99) 518-137; (30) 317-5335
e-mail: veperdi@emk.nyme.hu

Dr. Vancsura Rudolf tanár úr 80 éves

Nem hiszem, hogy lenne olyan erdész kolléga hazánkban, akinek nem mondana semmit dr. Vancsura Rudolf neve. Nem hiszem, hogy akik vizsgáztak nála, elfelejtették volna őt. Vancsura tanár úr idén február 20-án tölti be 80. életévét, melyhez ezúton is tisztelettel gratulálunk.

1950-ben végzett az akkori Erdőmérnöki Főiskolán, s a Kiskunságban eltöltött rövid gyakorlati szakmai pályafutás után a Főiskola, majd jogutódjai Növénytan Tanszékén oktatott 1988 végéig, nyugalomba vonulásáig. A dendrológia és a növényrendszertan rejtjelmeibe és szépségeibe közel négy évtized erdőmérnök-hallgatóit vezetett be, s kérte tőlük szigorúan számon az elsajátított ismereteket. Tudása, embersége, megtörhetetlensége sokakban ébresztett tiszteletet, lett évfolyamok példaképe, szakestélyek állandó meghívottja, díszkorsók birtokosa. Az 1960-ban megjelent „Lombos fák és cserjék”, valamint a Gencsi László professzorral 1989-ben közösen kiadott „Dendrológia” alapművé vált, sokan forgatják, idézik, tanulnak belőle. Ezeket a munkákat még hosszú idő múlva is forrásmunkaként fogjuk tisztelni. Az Egyetem Botanikus kertje pedig az ő elképzelése, tervei, sokszor kétkezi munkája nyomán újult meg, vált európai hírű dendrológiai gyűjteménnyé.

Vancsura tanár úr ma is aktív, foglalkoztatják utódai, a Növénytan Tanszék életének továbbra is szerves résztvevője. E sorok írója tegnap gondolt bele a múlt időbe, amikor a Tanár úrral éppen együtt vizsgáztatott Dendrológiából. Három generáció ült az asztal körül ...

Az Erdészeti Lapok hasábjain keresztül is kívánunk Rudi bátyánknak jó egészséget, páratlan növényritkaságokat felvonultató kertje műveléséhez sok örömet, hosszú életet!

Dr. Bartha Dénes